

№ 28 (2019) стор. 76–82

The National Academy of Fine Arts and Architecture

Ukrainian Academy of Fine Art. Research and Methodology Papers

ISSN 2411-3034

Website: <http://naoma-science.kiev.ua/>

УДК 72.01:640.45](477.411)

ORCID 0000-0001-7394-0923

DOI: <https://doi.org/10.33838/naoma.28.2019.76-82>

Арсеній Трошкін

аспірант при кафедрі теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв НАОМА

arseniy.troshkin@gmail.com

Науковий керівник — Л. В. Яременко, кандидат архітектури, доцент

СУЧАСНИЙ СТАН МЕРЕЖІ ОБ'ЄКТІВ ХАРЧУВАННЯ

У м. КИЄВІ

Анотація. За результатами проведеного в 2019 році ґрунтового натурного обстеження у статті викладено аналіз сучасного стану мережі об'єктів харчування в житловій забудові міста Києва, сформованої у другій половині ХХ ст.; визначено основні типи об'єктів харчування; встановлено спільні та відмінні риси у розташуванні зазначених об'єктів у житлових районах, де проводилось дослідження. Проведене дослідження сприятиме вирішенню питань створення теоретичної моделі розміщення об'єктів харчування в сучасній житловій забудові.

Ключові слова: мережа об'єктів харчування, об'єкт харчування, розміщення об'єктів харчування, радіус доступності, швидке харчування, дозвіллеве харчування.

CURRENT STATUS OF THE NETWORK OF PUBLIC CATERING FACILITIES IN KYIV

Arsenii Troshkin

Abstract. According to the results of the substantial on-site inspection in 2019, this article shows the analysis of the current status of the network of food facilities in the uptown of Kyiv established in the latter half of the 20th century. Residential areas of Obolon, Pozniaky and Rusanivka have been developed in accordance with almost the same building regulations and have the highest density of population in Kyiv. Considering this fact, exactly these residential areas have been chosen for study.

The author of this article were established the establishment of new (considering the time when residential areas were established) types of food facilities, their number, accommodation ratio and tendencies, has defined commons and differences in the accommodation of food facilities in different studied residential areas of Kyiv.

In order to study the existing network of public catering facilities, we have considered food facilities forming it at the uptown level in the microdistrict as the nearest food facilities to buildings. The active types of facilities have been studied in each district. All facilities can be divided into two functional groups — by use of food facilities and by time of the food consumption: “fast food” and “leisure food”.

During our study we have counted up the number of food sales facilities (food stores, supermarkets, kiosks etc.) which enabled us to specify the modern ratio between food sales facilities and out-of-door food facilities in studied areas. The analysis of the existing network of food facilities in residential areas built up in the latter half of the 20th century has shown dramatic changes in the development of this network in all studied residential areas of Kyiv.

This article confirms that in residential areas habitants prefer to eat more at home than in public catering facilities. However, the ratio shows us the tendency that corresponds to the world practice of the food consumption outdoors, reduction in time required for home-based food preparation, although not in such a broad volume.

Keywords: network of food facilities, food facility, accommodation of food facilities, radius of accessibility, fast food, leisure food.

Постановка проблеми. Перші десятиліття ХХІ ст. характеризуються появою значної кількості нових типів об'єктів харчування, розширенням їхньої мережі в усіх містах України, зокрема у Києві, що засвідчує можливість ведення власного малого бізнесу в умовах ринкової економіки відповідно до потреб різних соціально-демографічних груп населення щодо споживання їжі.

Постає питання: чи повністю сьогодні мережа об'єктів харчування забезпечує потреби населення у харчуванні і чи відповідає вона вимогам часу у руслі загальносвітових тенденцій розвитку об'єктів харчування? Адже кожен власник бару, кафе, ресторану намагається розмістити його у центрі міста чи районі, де спостерігається висока концентрація людей, тобто у вигідних для ведення бізнесу місцях. Водночас, околиці віддалених житлових районів подекуди залишаються загалом без жодного об'єкта харчування, що суперечить сучасним світовим тенденціям — не витратити час на приготування їжі вдома, а харчуватись у відповідних закладах.

Актуальність дослідження. Проблема харчування сьогодні постає у взаємозв'язку з підвищенням комфортності житлового середовища для різних груп населення та задоволення їхніх потреб, що пов'язано із містобудівними завданнями розвитку великих міст України. Отже, дослідження типології об'єктів харчування, їхнього розміщення та попиту на кожен тип є важливим для фахівців з архітектури.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Дослідження мережі об'єктів громадського харчування, що склалась на сьогодні у житлових районах, пов'язане з метою в подальшому розробити перспективну, теоретичну модель їхнього розміщення в структурі житлової забудови сучасних українських міст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість вітчизняних та зарубіжних публікацій, що стосуються їжі й продовольства, як правило, стосуються різних галузей знань, які не пов'язані з архітектурою, наприклад харчові технології, логістика, аграрні науки тощо.

Щодо архітектури, то існує низка видань, присвячених проектуванню закладів харчування, підприємств харчування, розробці інтер'єрів

й технологічному оснащенню кухонь тощо. Переважно автори розглядають питання об'ємно-планувальних, інженерно-технологічних, будівельно-конструктивних, інтер'єрних рішень та вимог до проектування. Так, Ф. Лоусон у праці “Підприємства громадського харчування” в основному дає рекомендації щодо проектування обідніх залів і обслуговуючих приміщень. Йдеться також про поділ харчування на комерційний та закритий типи (6).

Аналіз вітчизняних досліджень, присвячених проблемам розміщення об'єктів харчування у структурі міста та особливостям розвитку мережі об'єктів харчування, показав, що існують лише поодинокі розділи в деяких виданнях, та декілька окремих наукових статей на цю тему. Так, В. П. Уреньов у своїх працях аналізує розміщення підприємств харчування в громадських будівлях, на окремій ділянці в мікрорайоні. Він розглядає ступеневу систему обслуговування населення, що сформувалась за радянський період, аналізує радіуси доступності та нормування площі у м² на одну людину чи на 1000 осіб, але не має на меті дослідити мережу об'єктів харчування (Уреньов Принципи 17).

Із сучасних досліджень слід згадати наукову статтю Ю. Пасинкової та Ю. Янковської “Типологія містобудівного розміщення об'єктів громадського харчування”, де автори виділяють дев'ять типів розміщення об'єктів харчування у місті, а саме: в центрі міста поряд з громадськими значущими об'єктами; у спальному районі міста; поза межами міської межі; на автомагістралях; в рекреаційній зоні; на транспортно-пішохідних шляхах; в умовах реконструкції; нестандартне розміщення; розміщення мобільних об'єктів громадського харчування (14). У дослідженні Пасинкової та Янковської визначено плюси та мінуси кожного типу містобудівного розміщення об'єктів громадського харчування, зокрема й у спальному районі, де плюсами розміщення є наявність вільних територій і багатофункціональних комплексів із можливістю влаштування об'єктів харчування в перших та цокольних поверхах. Мінусом є невелика відвідуваність, що залежить від часу доби, днів тижня та сезону (Пасинкова, Янковська 14).

Зазначення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Модель розміщення об'єктів харчування минулого століття не функціонує для нинішніх умов та не відповідає сучасним потребам соціальних груп населення міста. Останні масштабні роботи стосовно мережі харчування здійснювалися в 70-ті роки минулого століття на абсолютно іншій соціальній, науковій, матеріальній та нормативній базі. Дослідження сучасного стану об'єктів мережі громадського харчування не проводилося в аспекті зазначених завдань. Тому існує потреба у вивченні та критичному аналізі сучасного стану мережі об'єктів харчування в житловій забудові для створення теоретичної, перспективної моделі розміщення мережі об'єктів харчування у житловій забудові м. Києва.

Новизна наукового дослідження. В останні роки мережа об'єктів харчування не була популярною серед науковців архітектури. Питання сучасного її стану та розміщення в житловому районі було досліджене автором вперше за останні 10 років. У процесі роботи визначено існуючі на сьогодні типи об'єктів харчування; проаналізовано місця їхнього розміщення в житловій забудові; встановлено співвідношення різних типів об'єктів харчування; виявлено спільні та відмінні риси у їхньому розташуванні в обраних житлових районах міста Києва. Таким чином, отримуємо можливість продовжити дослідження в напрямку формування мережі об'єктів харчування у житловій забудові, а також доповнити застарілу типологію сучасними форматами об'єктів харчування.

Методологічне або загальнонаукове значення авторських розробок. Загальнонаукове значення авторських розробок полягає в тому, що вони висвітлюють сучасну ситуацію щодо функціонування мережі об'єктів громадського харчування в житлових районах Києва, а це дає можливість надалі досліджувати мережу об'єктів громадського харчування і пропонувати варіанти розміщення цих об'єктів у житловій забудові.

Виклад основного матеріалу. Для натурного дослідження і подальшого аналізу було обрано три спальні житлові райони м. Києва: Оболонь, Позняки та житловий масив Русанівка (складова Деснянського району), що сформувалися у другій половині ХХ ст.

Зауважимо, що для унаочнення схему “Щільність населення. Київ 2020+” графічно доповнено автором, а саме, вказано межі районів дослідження (*схема*).

Як показало дослідження, щільністю населення визначається, зокрема, щільність розміщення об'єктів харчування. Житлові райони Оболонь, Позняки та Русанівка забудовувались майже за одними будівельними нормами та мають найбільші показники щільності населення у м. Києві, що й визначило вибір для дослідження саме цих житлових районів.

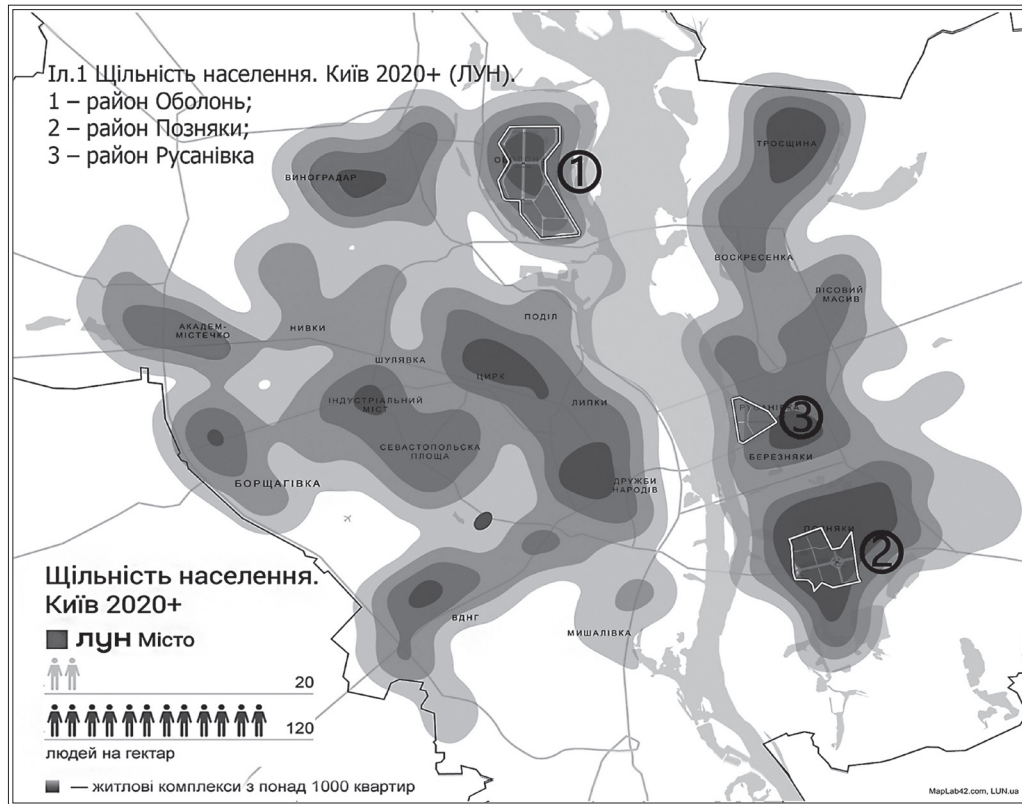
Триступенева система обслуговування, відповідно до якої здійснювалось розміщення об'єктів харчування в містах, повинна була, за задумом, задовольняти потреби у закладах харчування, які проектували за діючими на той час нормами (ДБН, російською мовою — СНиП). Вони регламентували кількість посадкових місць на 1000 жителів та радіуси доступу до об'єкта харчування, за умов, коли приготування і споживання їжі відбувалося здебільшого в житлі.

Отже, обрані райони мали спільні риси розміщення об'єктів харчування, їх можна порівнювати не тільки між собою, але й з іншими житловими районами кінця ХХ ст. в будь-якому місті України. Сьогодні в цих районах формується сучасна, подекуди хаотична, мережа приватних закладів харчування, яка потребує ретельного аналізу для визначення напрямку розвитку мережі об'єктів харчування відповідно до потреб населення.

Для проведення дослідження існуючої мережі харчування розглянуто об'єкти, що формують її на рівні житлової забудови в мікрорайоні, як більш наближеної до житла. У кожному районі були досліджені функціонуючі типи закладів, котрі поділяються на дві функціональні групи за користуванням об'єктами харчування відповідно до часу споживання їжі — швидке харчування та дозвільне харчування.

Для дослідження в житловому районі Оболонь обрано 7 мікрорайонів; у Позняках — 8 мікрорайонів; на Русанівському масиві — 3 мікрорайони (див. *схему*).

У таблиці “Типологія та розміщення об'єктів харчування” представлені визначені в ході обстеження типи об'єктів харчування в житлових

Щільність населення. Київ 2020+ :
 1 – район Оболонь; 2 – район Позняки; 3 – масив Русанівка (ЛУН)

мікрорайонах Оболоні, Позняків та Русанівки, місця їхнього розташування у структурі мікрорайону та показники щодо кількості об'єктів харчування (таблиця).

У досліджуваних мікрорайонах Оболоні, Позняків та Русанівки було виявлено три типи об'єктів дозвільного харчування (у градації за кількістю) — кафе, ресторан, бар/паб, а також три типи об'єктів швидкого харчування (у градації за кількістю) — кав'ярня, фаст-фуд, мобільні заклади.

Аналіз проведеного дослідження у житлових мікрорайонах Оболоні та Позняків показав незначне домінування кількості об'єктів швидкого харчування, а саме — 126 одиниць, а дозвілєве харчування — 112; у такій градації за кількістю: кав'ярня — 76 одиниць, кафе — 61, ресторан — 37, фаст-фуд — 27, мобільний заклад — 23, бар/паб — 14 (графіки 1.1; 1.2; 2.1; 2.2).

В обстежуваних житлових мікрорайонах масиву Русанівка також виявлено домінування кількості об'єктів швидкого харчування над дозвілєвим, але в іншій градації об'єктів харчування за кількістю, а саме: кафе, кав'ярня,

ресторан, бар/паб, мобільний заклад (графіки 3.1; 3.2).

У житловому масиві Русанівка, на відміну від Оболоні та Позняків, немає лінії метрополітену. Специфічне “острівне” розташування на річці Дніпро вплинуло на кількість об'єктів швидкого харчування. Об'єктів харчування фаст-фуд у житловому районі Русанівка на сьогодні не виявлено, а об'єктів відкритого типу їдальня не виявлено в жодному з досліджуваних районів.

Таке співвідношення віддзеркалює насамперед особливість розміщення району на острові, відсутність промисловості, потужних транспортних зав'язків (метро), і як висновок — в районі домінує здебільшого житлова функція, де потреба людей у “перекусі” в робочий час майже відсутня (див. графіки 1.1; 1.2).

У процесі дослідження було підраховано кількість об'єктів з продажу продуктів харчування (продуктові магазини, супермаркети, кіоски і т. ін.), що дало змогу визначити сучасне співвідношення об'єктів з продажу продуктів харчування (ОППХ) до об'єктів харчування (ОХ)

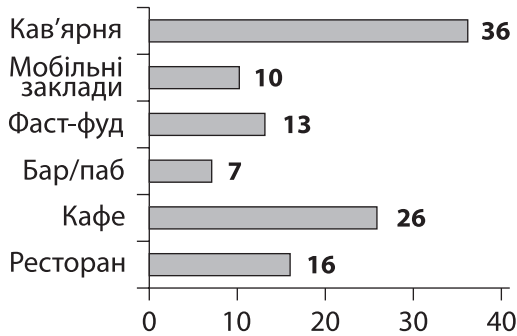
Об'єкт харчування	Розміщення об'єктів харчування							
	Всього об'єктів харчування в районі	По периметру мікрорайону	У середній зоні мікрорайону	У парковій зоні	У спеціальній будівлі	У житловому будинку	У придбаному приміщенні	У зоні станції метрополітену
Житловий район Оболонь								
Ресторан	16	16	—	2	13	4	4	5
Кафе	26	22	4	—	17	6	3	9
Бар / Паб	7	6	1	—	5	1	1	1
Їдальня	0	—	—	—	—	—	—	—
Фаст-фуд	13	13	—	—	2	—	—	9
Мобільні заклади	10	10	—	—	—	—	—	6
Кав'ярня	36	36	—	—	6	—	—	22
Житловий район Позняки								
Ресторан	21	19	2	—	9	6	6	7
Кафе	35	33	2	—	4	23	1	9
Бар / Паб	7	7	—	—	1	4	—	2
Їдальня	0	—	—	—	—	—	—	—
Фаст-фуд	14	14	—	—	3	1	—	10
Мобільні заклади	13	13	—	6	—	—	—	4
Кав'ярня	40	33	4	3	—	7	—	18
Житловий масив Русанівка								
Ресторан	4	4	—	—	1	3	3	—
Кафе	17	17	—	—	—	17	9	—
Бар / Паб	4	4	—	—	—	4	3	—
Їдальня	0	—	—	—	—	—	—	—
Фаст-фуд	0	—	—	—	—	—	—	—
Мобільні заклади	3	3	—	2	—	—	—	—
Кав'ярня	3	3	—	—	—	—	—	—

відкритого типу. Для району Оболонь це співвідношення становить: ОППХ — 197, ОХ — 108, для району Позняки ОППХ — 154, ОХ — 130, для масиву Русанівка ОППХ — 40, ОХ — 31 (див. *графіки 2.1; 2.2*).

Опосередковано це може засвідчувати, і навіть підтверджувати, що в житлових районах харчування мешканців вдома домінує над харчуванням у закладах. Однак співвідношення також виявляє тенденцію, яка відповідає світовій практиці — харчування поза домашнім помешканням, зменшення витрати часу на готування їжі в домашніх умовах, хоча і не в такому широкому обсязі (див. *графіки 3.1; 3.2*).

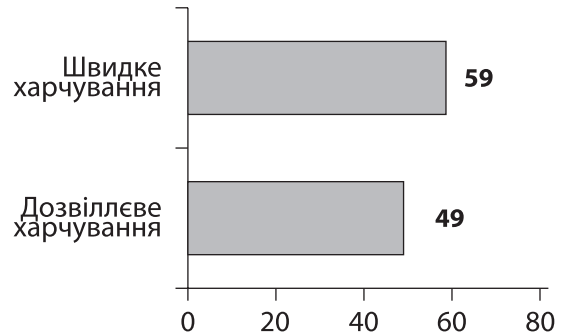
Головні висновки. Аналіз існуючої мережі об'єктів харчування, що склалась у житлових районах, збудованих у другій половині ХХ ст., показав різні зміни в розвитку цієї мережі в усіх обстежених житлових районах Києва. Це обумовлене, насамперед, змінами в способі життя населення, перерозподілі бюджету часу населення, яке переорієнтовується з переважно господарської моделі на професійно-дозвіллеву, що обумовлює поступовий перехід населення в сфері харчування на економічніший, дозвіллевий тип харчування і відповідає світовій тенденції в цій сфері життєдіяльності.

Кількісне співвідношення об'єктів харчування в районі Оболонь

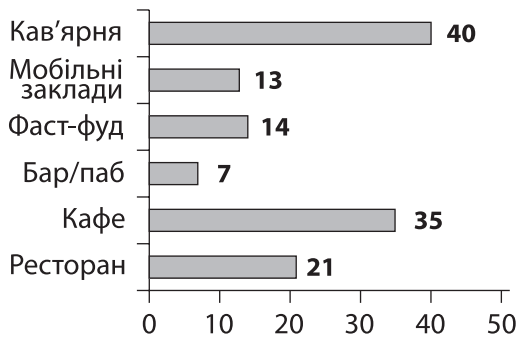
Графік 1.1

Кількісне співвідношення об'єктів швидкого та дозвілєвого харчування в районі Оболонь

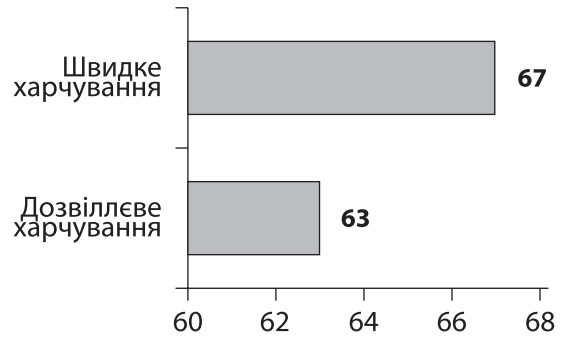
Графік 1.2

Кількісне співвідношення об'єктів харчування в районі Позняки

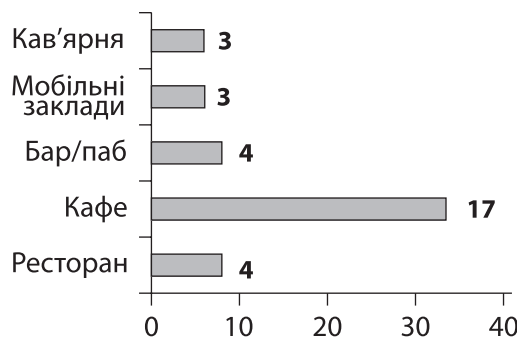
Графік 2.1

Кількісне співвідношення об'єктів швидкого та дозвілєвого харчування в районі Позняки

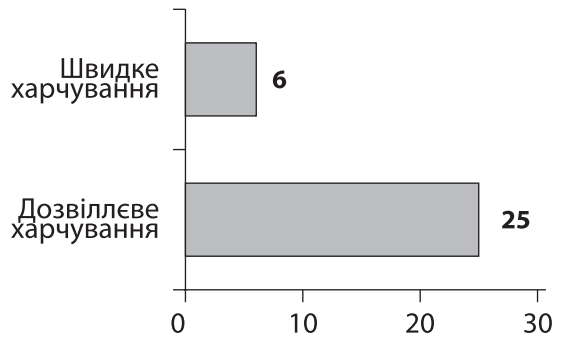
Графік 2.2

Кількісне співвідношення об'єктів харчування в житловому масиві Русанівка

Графік 3.1

Кількісне співвідношення об'єктів швидкого та дозвілєвого харчування в житловому масиві Русанівка

Графік 3.2

У процесі натурних досліджень зафіксовано появу нових (з огляду на час формування житлових районів) типів об'єктів харчування, їхню кількість, співвідношення й тенденції розміщення в мікрорайонах м. Києва.

Також встановлено, що такого типу споживання їжі, як їдальня відкритого типу, не існує; натомість з'являються нові типи закладів харчування, що відповідають потребам сучас-

ної людини, її способу й темпу життя; об'єкти харчування в основному розміщені в житлових будинках або окремо в прибудинковому просторі; планувально заклади (об'єкти) харчування розміщуються концентровано вздовж напрямків пішохідних шляхів до транспортних зупинок, паркових зон або залежно від щільності забудови; відзначається, що закритий просторовий тип забудови призводить до

зменшення кількості об'єктів швидкого харчування.

Велика кількість обстежених об'єктів харчування переважно відповідає європейській тенденції — менша витрата часу на пошук об'єкта харчування і на саме харчування. Проте безсистемність розміщення цих об'єктів та розташування їх у функціонально адаптованих під об'єкт житлових квартирах першого поверху, хоч і відповідає радіусам доступу, але досить часто негативно впливає на технологічні процеси приготування їжі, естетику забудови, подекуди нехтуючи зручністю та комфортом життя мешканців.

Результати дослідження засвідчують, що тенденція до збільшення кількості об'єктів харчування у районах деякою мірою нівелює потребу у нормуванні радіусу доступності, адже сучасна мережа об'єктів харчування наблизилась до споживача і стає все доступнішою стосовно житла.

Перспективи використання результатів дослідження. Аналіз результатів проведеного дослідження, дає змогу в подальшому розробити теоретичну модель розвитку сучасної мережі об'єктів харчування в житлових районах відповідно до потреб різних соціально-демографічних груп населення.

Цитовані праці

- Лоусон, Ф. *Предприятия общественного питания (проектирование и строительство)*. Пер. с англ. Н. Н. Черниной. Под ред. В. В. Вержбицкого. Москва: Стройиздат, 1987. Печать.
- Пасынкова, Ю. А., Ю. С. Янковская “Типология градостроительного размещения объектов общественного питания”. *Архитектура, градостроительство и дизайн*. Екатеринбург, 2015. 13–18. Печать.
- Уренев, В. П. *Архитектура предприятий общественного питания*. Киев: Будівельник, 1981. Печать.
- Уренев, В. П. *Организация сети и архитектурно-планировочные решения предприятий общественного питания на курортах юга Украины*. Автореф. дис. канд. архитектуры. КИСИ. Киев, 1967. Печать.
- Уренев, В. П. *Основы архитектурного проектирования предприятий общественного питания: Учеб. пособие для студ. вузов*. Киев: Вища школа, 1990. Печать.
- Уренев, В. П. *Предприятия общественного питания*. Москва: Стройиздат, 1986. Печать.
- Уреньов, В. П. *Принципы комплексного архитектурно-планировального формирования предприятий громадського харчування*. Автореф. дис. КДТУБА. Київ, 1997. Друк.
- “Щільність населення. Київ 2020+”. ЛУН. Веб. 18 черв. 2019. <https://www.facebook.com/lun.ua/photos/a.165309236815680/2296434260369823/?type=3&theater>

References

- Louison, F. *Predpriyatiya obshchestvennogo pitaniya (proektirovanie i stroitelstvo)*. Per. s angl. N. N. Cherninoy; pod red. V. V. Verzhbitskogo. Moskva: Stroyizdat, 1987. Pechat.
- Pasynkova, Yu. A., Yankovskaya Yu. S. “Tipologiya gradostroitel'nogo razmeshcheniya obektov obshchestvennogo pitaniya”. *Arkhitektura, gradostroitelstvo i dizayn*. Yekaterinburg, 2015. 13–18. Pechat.
- Urenev, V. P. *Arkhitektura predpriyatiy obshchestvennogo pitaniya*. Kiev: Budivelnik, 1981. Pechat.
- Urenev, V. P. *Organizatsiya seti i arkhitekturno-planirovochnye resheniya predpriyatiy obshchestvennogo pitaniya na kurortakh yuga Ukrainy*. Avtoref. dis. kand. arkhitektury. KISI. Kiev, 1967. Pechat.
- Urenev, V. P. *Osnovy arkhitekturnogo proektirovaniya predpriyatiy obshchestvennogo pitaniya: Ucheb. posobie dlya stud. vuzov*. Kiev: Vy'shcha shkola, 1990. Pechat.
- Urenev, V. P. *Predpriyatiya obshchestvennogo pitaniya*. Moskva: Stroyizdat, 1986. Pechat.
- Urenov, V. P. *Pryntsypy kompleksnoho arkhitekturno-planivalnoho formuvannia pidpriemstv hromadskoho kharchuvannia*. Avtoref. dys. KDTUBA. Kyiv. 1997. Druk.
- “Shchilnist naselennia. Kyiv 2020+”. LUN. Veb. 18 cherv. 2019. <https://www.facebook.com/lun.ua/photos/a.165309236815680/2296434260369823/?type=3&theater>

Подано до редакції: 18.06.2019

Рецензенти:

Кущевич В. В. — доктор архітектури, професор;
Чернявський В. Г. — доктор архітектури, доцент.